

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: (Ne)prisutnost hrvatske književnosti u Poljskoj

Author: Leszek Małczak

Citation style: Małczak Leszek. (2018). (Ne)prisutnost hrvatske književnosti u Poljskoj. "Republika (Zagreb, 1945)" br. 1/2 (2018), s. 117-126

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

(Ne)prisutnost hrvatske književnosti u Poljskoj

Uvod

U povijesti hrvatsko-poljskih književnih i kulturnih veza možemo izdvojiti pet razdoblja: prvo od 14. do kraja 18. stoljeća, drugo od 19. stoljeća do 1914., treće od 1918. do 1939., četvrto od 1944. do 1989. i peto od 1990. do danas. Kao što se dijeli povijest hrvatske književnosti na stariju i noviju hrvatsku književnost, tih pet razdoblja književnih i kulturnih veza možemo podijeliti na starije i novije hrvatsko-poljske kulturne i književne veze. Starije će se poklopiti s prvim razdobljem, od 14. stoljeća do kraja 18. stoljeća, a novije će početi u 19. stoljeću i obuhvatiti četiri sljedeća spomenuta razdoblja. Granicu između jedne i druge cjeline čini trenutak u kojem se pojavljuju prvi prijevodi s hrvatskoga jezika na poljski na valu romantičarskih i panslavističkih ideja. Taj je trenutak presudan jer je jedino kroz prijevod, i tumačenje, jedne kulture na drugu, moguće upoznavanje Drugog, u našem slučaju hrvatske kulture u poljskoj kulturi.

Starije hrvatsko-poljske kulturne i književne veze. Prvo razdoblje. Kada još nije bilo prijevoda

Povijest hrvatsko-poljskih kulturnih veza seže od srednjega vijeka, kada su u Poljsku dovedeni glagoljaši iz češkoga samostana Emaus i osnivaju se benediktinski samostani u kojima se u liturgiji koristio slavenski jezik, što je prvi učinio 1380. šleski knez Konrad II. iz dinastije Piasta u Olešnici, a deset godina kasnije kraljica Jadвига i Vladislav II. Jagelović u Krakovu na Kleparzu. U doba starijih hrvatsko-poljskih kulturnih i književnih veza za našu je temu najvažnije 16. stoljeće, dakle, vrijeme kozmopolitske renesansne europske zajednice i kulture, kad se kontakti poljskih i hrvatskih humanista uspostavljaju na krakovskoj akademiji, u to vrijeme jednom od najvažnijih sveučilišnih središta, u koje na studije stižu intelektualci iz cijele Europe, ili na akademijama osnovanima u talijanskim gradovima-državama i republikama koje su uvijek bile atraktivna odredišta, i u kojima su se oblikovala jezgra humanističkih ideja. Poznavali su se i dopisivali (dakako, na latinskome jeziku) hrvatski i poljski pjesnici, diplomati, političari, osobe koje su vršile različite funkcije u ondašnjim poljskim državnim i crkvenim institucijama, a među njima Jan Kochanowski (Joannes

Cochanovius) s Andrijem Dudićem (Andrae Duditii), Klemens Janicki (Janicius) s Franjem Nigretićem (Niconitius), Andrzej Krzycki (Andreas Cricius) s Tomom Nigerom (Thomas Niger). Međutim, teško je u ovome kontekstu govoriti o hrvatsko-poljskim vezama kako ih mi danas razumijemo. Riječ je ponajprije o zajednici u kojoj latinski jezik zasigurno nije doživljavao kao strani jezik, nego kao univerzalno sredstvo komunikacije, prava *lingua franca*. Te veze, s obzirom na nepostojanje transmisije, prijevoda, međusobnog tumačenja hrvatske i poljske kulture, smatram posebnom cjelinom, jednim velikim razdobljem bez prevođenja (koje, naravno, nije jednolično, koje ima podrazdoblja, baš kao i četvrto razdoblje, od 1944.–1989., kojim sam se najviše bavio i koje sam u knjizi *Croatica. Hrvatska književnost i kultura u Poljskoj od 1944.-1989.* podijelio na 5 podrazdoblja). Međutim, ne možemo tvrditi da susreta i komunikacije u prvom razdoblju, lišenom međujezičnog prijevoda poljskog i hrvatskih idioma, uopće nije bilo. Mobilnost, transfer, svojevrsna interakcija događaju se preko treće kulture, latiniteta koji nema nacionalno obilježje, nego služi kao svojevrsna platforma susreta i komunikacije koja se događa u drukčijem imaginariju, svijetu koji nije ni Hrvatska ni Poljska, već latinska Europa. Riječ je o zajednicama s drukčijim društvenim odnosima, u kojima ne postoji današnja predodžba nacije i predodžba uloge koju za konstituiranje nacije ima jezik a koja je nastala u 19. stoljeću. To je vrijeme u kojem se nacionalna književnost na nacionalnim (još se tako ne zovu), vernakularnim, mjesnim, lokalnim jezicima tek bori za svoje mjesto (ovaj proces počinje već u renesansi s Danteom, koji je zagovarao pisanje na vernakularnim jezicima, no prava emancipacija, u smislu i prevodivosti slavenskih jezika događa se u romantizmu). To je doba u kojem se ponajprije piše na nekom opće poznatom jeziku; dugo je tu je ulogu, u hrvatskoj kulturi čak dulje nego drugdje, igrao latinski jezik. Uz to, nisu to jednojezične nego višejezične zajednice, u kojima u različitim institucijama rade stranci. Nije riječ o književnim zajednicama koje možemo opisati kao hrvatsku, poljsku u današnjem smislu te riječi. Ono što pripada tom razdoblju i svijetu, ono što nas najviše zanima, pisana književnost na vernakularnim jezicima, ostaje nepoznata – kad je riječ o hrvatskom renesansnom i baroknom pjesništvu u Poljskoj upravo do romantizma (prvi, rijetki prijevodi nastaju u 19. stoljeću, prijevodi Gundulića i Pelegrinovića izlaze u međuratnom razdoblju, a pravo predstavljanje tog pjesništava zahvaljujemo trudu i inicijativi Joanne Rapacke, urednice antologije *Dubrovačka ljubavna lirika*, koja je izašla u Varšavi potkraj 80-ih godina 20. stoljeća.).

Novije hrvatsko-poljske književne i kulturne veze. Drugo razdoblje. Kobna folklorizacija hrvatske književne i kulturne baštine

Kulturne veze u današnjem smislu počinju u 19. stoljeću, u razdoblju romantizma, kad se slavenske kulture formatiraju i formiraju kao nacionalne te počinju upoznavati kroz prijevod (simptomatično, nerijetko posredništvom većeg, moćnijeg, etabliranijeg jezika; ponajprije njemački jezik igra tu ulogu), kad jedna drugu počnu tumačiti, interpretirati, doživljavati na svom materinskom jeziku u sve više jednojezičnim zajednicama. Koliko znamo, prvi književni prijevod književnog djela na hrvatskome jeziku pojavljuje se u prvom desetljeću 19. stoljeća; to je ulomak Kačićeva *Razgovora ugodnog naroda slovinskoga*. Svi prvijenci objavljeni su u časopisima i almanasima. Prva je knjiga prijevoda izašla u Poznańu tek 1861. kao izbor iz pjesništva ilirizma (Kukuljevićeve *Slavjanke* te pjesme Mihanovića, Vraza, Draškovića i drugih). Gundulićev *Osman* privukao je pozornost poljskih slavista vrlo rano. Navodno je u rukopisu prijevod cijelog djela, koji je potpisao Karol Brzozowski, čitao i odobrio Mickiewicz, no, nažalost, taj je prijevod potpuno izgorio u požaru u Dresdenu 1849. Prevedena je i objavljena, preko češkog, i Mažuranićeva *Smrt Smail-age Čengića* koja je doživjela četiri izdanja. Nije dovoljno istraženo i naglašavano u poljskoj znanosti kakvo je bilo stanje u pojedinim okupacijskim zonama, ruskoj, austrijskoj i njemačkoj. Poljaci u 19. stoljeću žive u trima različitim državama s različitim književnim i kulturnim životom te institucijama, a četvrta je zajednica dijaspora (Velika emigracija). Nipošto nije moguće tretirati poljski kulturni život kao neku cjelinu, što je često praksa. Međutim, nije pisana književnost u prvome planu poljske recepcije hrvatske književnosti i kulture u ovome razdoblju. Ovo je razdoblje iznimno važno i kobno za sljedeća jer kao jednu od najvećih vrijednosti književnosti Hrvata i Srba plasira usmenu književnost i kulturu koja dugi niz godina zasjenjuje pisanu književnost i druge vrste umjetnosti. Romantičarska fascinacija folklorom, koju dijeli i širi „guru“ romantizma, Mickiewicz, usmjerava poljsku recepciju južnoslavenskih kultura pojednostavljajući njihovu sliku – kao teritorija koji je stoljećima bio pod osmanskom okupacijom i koji je u tim uvjetima razvio jedinstvenu usmenu književnost, marginalizirajući proporcionalno malenu ali po značenju nerazmjerno značajniju pisanu i urbanu tradiciju hrvatskih prostora. U poljskoj percepciji Hrvatska postaje domovinom čobana, seljaka i pastira; mnogi su hrvatsku kulturu često poistovjećivali s niskom kulturom, jer se visoku pripisivalo stranom, uvoznom elementu i utjecaju, često od hrvatskih primjera pisane kulture

praveći kopiju zapadnih uzora. Folklor je, naravno, sustavni dio svake kulture i bez njega nije moguće zamisliti nacionalni i kulturni identitet, ali uloga folkloru nije svagdje jednako važna i teško je samo na njemu izgraditi modernu naciju i identitet što su najbolje znali predstavnici hrvatskog narodnog preporoda, i što se lijepo i uzorno očituje u njihovu projektu gradnje vlastite tradicije i modela književnosti, u koji ulazi podjednako pisana i usmena književnost što ilustrira Mažuranićev književni idiom. No od tih dvaju elemenata u stranoj percepciji našao se isključivo onaj drugi, u skladu s romantičarskim stajalištem da upravo folklor na najbolji mogući način izražava duh naroda i njegovu povijesnu sudbinu. Ovaj je faktor čak presudniji od panslavističkih strujanja i pokušaja sjedinjavanja Slavena, romantičarskog osjećaja pripadnosti slavenskoj zajednici, naglašavanja sličnosti, utopijskih pokušaja stvaranja većih cjelina. U Poljskoj, naime, nikad nije vladao stav da postoji jedan južnoslavenski/jugoslavenski entitet. Uvijek je postojala svijest o civilizacijskim, kulturnim i konfesionalnim razlikama, osim kratka perioda nakon rezolucije Informbiroa, kad je Jugoslavija postala smrtni neprijatelj svih saveznika i podanika Staljina i Moskve, i kad se u antijugoslavensku propagandnu retoriku – koja se obilno služila razvijenim ratnim diskurzom (Jugoslavija odjednom postaje zemlja u kojoj cvjeta fašizam) – trpalo sve narode Jugoslavije praveći od njih jednu neprijateljsku cjelinu, u crnoj slici brata-izdajnika, lišenoj ikakvih nijansi i razlika.

Treće razdoblje. Prva Jugoslavija ili Benešićevo razdoblje. Neuspjeli projekt plasmana klasike

Međuratno razdoblje, s obzirom na značenje i ulogu djelatnosti najvećeg polonofila u povijesti uzajamnih veza hrvatskog i poljskog naroda, možemo nazvati Benešićevim razdobljem. Međutim, unatoč njegovim naporima i neizbrisivu tragu koji je ostavio u poljskoj kulturi kao pokretač izdavačke serije Jugoslavenska biblioteka (Biblioteka Jugosłowiańska), recepcija djela hrvatske književnosti izdanih u biblioteci bila je vrlo slaba zbog turbuletne političke situacije (tridesete godine 20. stoljeća) i nepovoljnih institucionalnih uvjeta za kulturnu suradnju (u međuratnom razdoblju kulturne veze s inozemstvom ulaze u polje interesa vanjske politike europskih država, ali tek se počinju stvarati institucije odgovorne za tu sferu, na razini međudržavnih, državnih i kulturnih institucija – inače, veliku je prednost imala znanstvena suradnja – koje će svoj zreli oblik dobiti u idućem razdoblju). Benešić svojim projektom vrlo savjesno i na sustavan način (jedinствен u cijeloj povijesti hrvatsko-

poljskih veza) pokušava upoznati poljsku sredinu s kulturnom baštinom hrvatske, slovenske i srpske književnosti, stavljajući naglasak na pisanu književnost, svijestan da o njoj poljski recepijent gotovo ništa ne zna. Prijevodi narodnih pjesama u Benešićevoj seriji izlaze tek 1938. godine kao 11. svezak Biblioteke; prije toga objavljeni su: *Smrt Smail-age Čengića* Ivana Mažuranića, *Jeđupka* Mikše Pelegrinovića, *Osman* i *Dubravka* Ivana Gundulića, *Stari grijesi* Iva Vojnovića, poslije, uoči početka rata, 1939. – *Hrvatski bog Mars* Miroslava Krležę). Benešićeva kronika *Osam godina u Varšavi* na vrlo jasan način pokazuje da pritom nije samo najviše volio rad na hrvatskim djelima, nego da je upravo njima davao prednost, ulažući najviše energije i truda u prevođenje hrvatskih autora. Dovoljno je reći da od 10 prevedenih književnih djela šest pripada hrvatskoj, tri srpskoj i jedno slovenskoj književnosti. Međutim, ovo nikako ne mora svjedočiti o nekoj vrsti Benešićeve pristranosti, prohrvatskom stavu. Jednostavno, kad je riječ o starijoj književnosti, najrazvijenija, na najvišoj je umjetničkoj razini u to doba bila hrvatska književnost, zato i nije čudno što su u koncepciji predstavljanja pisane kulturne baštine svih naroda Jugoslavije, u okviru izdavačke serije Jugoslavenska biblioteka, glavno mjesto zauzeli hrvatski pisci. Ipak, najvažniji čin hrvatsko-poljskih kulturnih veza u međuratnom razdoblju bilo je postavljanje na scenu varšavskog Malog teatra (Teatr Mały) 1933. Krležine drame *U agoniji*. Igrana je pod naslovom *Barunica Lenbach*, a izvedena čak 37 puta, što je za prilike u 30. godinama XX. stoljeća zaista puno – u prijevodu Wiktora Bazielicha, koji je ispravila i literarizirala Zofia Nałkowska, zapravo, čini se, ključna za međuratni uspjeh Krležine predstave. Nałkowska, naime, nije samo prevela nego je i, kao jedna od utjecajnijih osoba u ondašnjem kulturnom životu, plasirala kazališno djelo hrvatskog autora u kazališnoj kritici i u književnim salonima. Treba reći da je ta drama zapravo najveći umjetnički uspjeh u cjelokupnoj poljskoj recepciji Krležę. Svi prijevodi koji će stići tek poslije Drugoga svjetskog rata, sve predstave koje će tek biti igrane u poljskim kazalištima i emitirane u Teatru Televizije nakon 1945., neće postići ni približno takvo priznanje i uspjeh kao predratna izvedba drame *U agoniji*.

Četvrto razdoblje. Druga Jugoslavija ili samoupravni koncept kulturnih veza

U razdoblju druge Jugoslavije, osobito od polovine šezdesetih godina 20. stoljeća, nakon prihvaćanja *Odluke o decentralizaciji kulturno-prosvjetne razmjene s inozemstvom*, Hrvatska, za razliku od međuratnog razdoblja, ima dosad najbolje institucionalne uvjete za plasiranje svoje kulture u inozemstvu (na republičkoj razini programira, financira i ostvaruje

veći dio suradnje, gotovo sve književne veze postaju domena aktivnosti pojedinih republika), a poljska kultura s velikom pozornošću prati književni i kulturni život u svim ideološki srodnim državama, razvijajući i financirajući osobit, vrlo institucionaliziran sustav suradnje s tim državama, što je zapravo ključni faktor u doba u kojem država vrši funkciju jedinog patrona. Ipak, status Jugoslavije nije isti kao drugih, prijateljskih komunističkih zemalja. Jugoslavija je od 1948. do kraja komunizma bila *enfant terrible* Istočnog bloka, na njegovu rubu, njezin dio samo do 1948., vješto balansirajući između Istoka i Zapada. Uglavnom bila je to zemlja koja je svakako ljepše izgledala izvana nego iznutra. U cijelom razdoblju postoje načelno dvije faze: najprije su kulturne veze poprište Hladnog rata jer se i kroz međunarodne kulturne odnose želi pokazati i dokazati koji je sustav bolji, a od 70. godina, pogotovu nakon Helsinškog dogovora iz 1975. g. kulturne veze oslobađaju se eksplicitne političke funkcije, umjetnici dobivaju više slobode, više projekata, koji prije ne bi prošli zbog politike. Naravno da ne možemo očekivati potpunu depolitizaciju te sfere. Zapravo, fenomen popularnosti najpoznatijeg djela hrvatske kulture u Poljskoj, Brešanove *Predstave Hamleta u selu Mrduša Donja* (koju u 15-ak godina gleda u poljskim kazalištima više od 220 tisuća gledatelja, a da ne govorimo o milijunskoj publici televizijske verzije predstave, u režiji kultne redateljice Olge Lipiñske), počiva na političkoj subverzivnosti teksta koji najveće uspjehe bilježi za vrijeme rasta Solidarnosti u drugoj polovini 70-ih i velike pobune poljskog društva protiv partije. Politički i društveni milje s jedne strane stvara određene, dotad najbolje mogućnosti djelovanja na području kulturnih veza, no s druge strane nosi sa sobom ograničenja, ponajprije političke prirode – u društvima u kojima komunističke partije drže monopol vlasti – koja utječu i na emisiju i, još snažnije, na percepciju hrvatske književnosti i kulture u Poljskoj. Hrvatska književnost sa svojih 55 prevedenih književnih djela, tiskanih u višetisućitim nakladama, koja daju reprezentativnu panoramu hrvatske književnosti (predstavljani su autori poput Branka Belana, Mirka Božića, Vladana Desnice, Vjekoslava Kaleba, Miroslava Krleža, Ranka Marinkovića, Anđelke Martić, Slavka Mihalića, Slobodana Novaka, Vjenceslava Novaka, Vesne Parun, Ivana Slamnig, Milivoja Slavička, Petara Šegedina, Augusta Šenoa, Krsta Špoljara), prestaje biti nedostupna poljskom čitatelju. Razdoblje druge Jugoslavije teško je jednoznačno ocijeniti. Nesumnjivo prevladava u njemu politički momenat, to je vrijeme kad je sve bilo politički obojeno i jednobožno. Premda se hrvatska književnost i kultura mogu plasirati u inozemstvu pod svojim imenom, o toj suradnji odlučuje se na republičkoj razini, u čemu sudjeluju organizacije umjetnika, u Poljskoj ime hrvatska

često zamjenjuje termin jugoslavenska koji, otežava afirmaciju hrvatske kulture kao posebnog dijela veće cjeline. U poljskoj javnosti postoji svijest o razlikama, ali ona ostaje u neku ruku u pozadini, u prvom planu, pak, nalazi se jugoslavenstvo. Slika Jugoslavije kao federacije bila je u poljskom društvu vrlo pozitivna. Homogenizirana Poljska, nekad višekulturna, višenacionalna, višekonfesionalna zemlja koja nestaje u komunizmu, ne pokazuje razumijevanje za emancipacijske težnje pojedinih naroda Jugoslavije. Poljacima je to lijepa zemlja u kojoj se dobro živi, iz koje se može putovati na Zapad (san svih poslijeratnih generacija koji odlično ilustrira oglas s početka 80-ih: zamijenit ću četverosobni stan u Varšavi za spavaću vreću u New Yorku – odgovor građana na komunističku propagandu koja je poslije uvođenja ratnog stanja 1981. najavila slanje spavaćih vreća u SAD nakon što je Washington uveo sankcije protiv Poljske za uvođenje ratnog stanja; primjera takvih odlazaka ima, osobito u Šleziji, na stotine tisuća, kad su ljudi odlazili u Njemačku ostavljajući sve što su imali). Za komunističku vlast, pak, raspad jedne komunističke zemlje činio bi opasan precedan koji bi mogao ugroziti njezinu poziciju.

Peto razdoblje ili što je i gdje je Hrvatska. Balkan zamjenjuje Jugoslaviju

U najnovijem razdoblju, poslije 1989. godine, mjesto države, kao glavnog i jedinog patrona u međunarodnim kulturnim odnosima, u hrvatsko-poljskim vezama zauzimaju inicijative pojedinaca i privatni izdavači. Nestaje centralno dogovaranje suradnje na međudržavnoj razini, nema političke i institucionalne cenzure. Novi projekti financirani od različitih, također stranih, nevladinih fondova, podupiru stvaralaštvo autora koji ne pripadaju *mainstreamu* na hrvatskoj literarnoj sceni. Hrvatska strana, u ratnim prilikama, gotovo i ne sudjeluje u procesu plasmana vlastite književnosti u Poljskoj, odnosno, ne igra ulogu subjekta u kreiranju slike vlastite kulture. Dolazi do svojevrsnog paradoksa. Odjednom se od svih književnosti druge Jugoslavije najviše prevodi hrvatska književnost, ali izbor prevedenih djela ne samo da ne odgovara stanju u hrvatskoj književnosti, nego i ne odgovara hrvatskoj javnosti i nije u interesu hrvatske kulturne politike. Prvi put u povijesti hrvatsko-poljskih kulturnih i književnih veza, Hrvatska je samostalna država, ali i nadalje njezinu prisutnost u poljskoj kulturi treba staviti u zagradu. Ponajprije dolazi do izmjene proporcija u suradnji. Dosad privilegirane veze s komunističkim, a u sklopu njih sa svim slavenskim zemljama, naglo opadaju u korist dosad limitiranih veza sa zapadnim kulturama. S jedne strane, ovo je vrijeme pravog prodora ženskog pisma; najprevođenija autorica u devedesetim i nultim

godinama postaje Dubravka Ugrešić (12 prevedenih naslova), omiljena autorica vodećih prevoditeljica koje su svoju poziciju izgradile još u prethodnom razdoblju. S druge strane, veliku popularnost stječe Miro Gavran, nasljeđujući na taj način Brešanovu poziciju. Gavran je jedini dramski pisac čija su djela objavljena u čak dvjema autorskim knjigama, poljskim izborima njegovih drama, a time se ne može pohvaliti nijedan južnoslavenski dramski pisac. Kazališne veze postaju najvažnije od svih kulturnih veza i najistaknutije od svih. Uprizoruju se i prozna djela Vedrane Rudan i Dubravke Ugrešić. Kad je riječ o proznim piscima, popularnost Dubravke Ugrešić preuzeo je u drugom desetljeću 21. stoljeća Miljenko Jergović koji je od 2010. godine do danas dočekaio 8 prijevoda svojih knjiga (ukupno ih ima 9). Ocijenjujući tih 27 godina neovisne Hrvatske, koliko traje tekuće razdoblje, o devedesetim godinama možemo reći da je u Poljskoj vladala svojevrsna jugonostalgija, pojava objašnjiva i razumljiva s obzirom na pozitivan odnos prema Jugoslaviji u prethodnom razdoblju te jače institucionalne i osobne veze poljskih kulturnjaka sa srpskom sredinom. Jugoslaviju često danas zamjenjuje Balkan, ne nužno s negativnim konotacijama. Unatoč tomu što hrvatska književnost nikad nije bila tako zastupljena u poljskoj kulturi, njezina je pozicija marginalna, vidljivost te književnosti i kulture slaba. Nema volje za otkrivanjem novih pojava u kulturi, davanjem neke potpunije slike strane kulture. Kad se neki pisac uspije probiti na tržištu, onda se to poznato ime nudi poljskom recipijentu sve dok se ne potroši. U Poljskoj vlada strogi tržišni princip u književnoj produkciji, knjige izdaju mali privatni izdavači kojima se mora isplatiti izdati knjigu u prilikama u kojima ne postoji otkup knjiga.

Pokušaj zaključka

Włodzimierz Kot, začetnik istraživanja recepcije hrvatske književnosti u Poljskoj, tražeći odgovor na pitanje zašto je hrvatska književnost tako slabo prisutna u Poljskoj, osim indiferentna odnosa Poljaka prema slavenstvu, utjecaja političke situacije na recepciju strane kulture te, prema njemu presudne, izrazito prozapadne orijentacije poljske kulture, govori i o niskoj ocjeni umjetničke razine hrvatske književnosti, videći u tome jedan od glavnih problema poljske recepcije te književnosti. Treba ovdje reći da niska (subjektivna dakako) ocjena ne proizlazi samo iz nepoznavanja hrvatske književnosti i kulture. Ona je posljedica donekle i superiorna odnosa poljske kulturne elite prema južnoslavenskim književnostima i spomenute njezine prozapadne orijentacije. Poslije Drugoga svjetskog rata, o čemu su pisali Jan Wierzbicki i Joanna Rapacka, zbiva se stanovita demokratizacija književnog života.

Međunarodni kulturni odnosi evoluiraju od poprišta Hladnoga rata do sfere dijaloga i međukulturne komunikacije. Poljska kultura, devastirana tijekom Drugog svjetskog rata, s golemim ljudskim i materijalnim gubicima, odlaskom velikog dijela intelektualne elite, otvara se drugim kulturama, prije svega slavenskim, neslučajno ideološki srodnim a zatvara prema drugim, uglavnom zapadnim. Hrvatska književnost, kao jedna od književnosti naroda druge Jugoslavije, postaje, iz političkih razloga, privlačna poljskoj publici kao svojevrsno predsooblje Zapada, lijepa, ugodna, *soft* varijanta komunizma koji se činio vječnim. Danas, poslije 1990., hrvatska kultura – kao i većina slavenskih književnosti – zauzima rubnu poziciju u poljskoj recepciji stranih kultura. S jedne strane, mogli bismo reći da se ponavlja situacija iz prethodnih razdoblja. Joanna Rapacka u uvodu pisanu za poseban broj časopisa „Most” iz 1991. godine, koji je bio posvećen recepciji hrvatske kulture u Poljskoj, piše o „osnovnom grijehu” poljskog zanimanja za druge kulture, svojevrsnom polonocentrizmu, koji je znatno oslabio poslije Drugoga svjetskog rata uslijed spomenute demokratizacije na području međunarodne kulturne suradnje. 25 godina nakon poljskog broja „Mosta”, koji je zapravo opisivao doba do kraja druge Jugoslavije, možemo reći da se dogodio zaokret. Poljska tradicionalna prozapadna orijentacija – nemoguća u razdoblju Narodne Republike Poljske, kad je Zapad postao neprijateljem države, ali obećanom zemljom za društvo, nedostupnom običnim smrtnicima iza Željezne zavjese – ponovno oživljava još većom snagom, kao posljedica prethodne izolacije, zidova i ograda, još jače nego prije 1945. godine marginalizirajući osjećaj pripadnosti slavenskomu svijetu. Takva situacija oslabljuje kulturne veze Poljske sa slavenskim zemljama, uključujući Hrvatsku. No ova tendencija dio je općih promjena i u drugim slavenskim zemljama. U cjelini gledajući, nekadašnja bogata kulturna razmjena među slavenskim zemljama, koja je imala izgrađen institucionalni sustav suradnje potkrepljen ideološkom srodnošću i političkim interesima, ne zauzima toliko važnu poziciju kao prije. U odnosu na druge slavenske zemlje, situacija u Poljskoj još je relativno dobra. Čini se da su nekad Poljaci manju pozornost davali osjećaju slavenske uzajamnosti od drugih slavenskih naroda, što je već zapazio Benešić u jednom zapisu u svom dnevnik, ukazavši da je Poljacima „posve sporedno to, da su oni slavenskog podrijetla i da još netko govori srodnim jezikom, jer su toliko samostalni u osjećaju svoje individualnosti, da im ne treba voditi računa o nekoj zajedničkoj domovini, običajima itd. (kao nama i Česima). Oni se zato ne odriču ničega, što im je srodno po jeziku i običajima, ali se oni ne vežu ni na što radi te srodnosti, koja je toliko slučajna, koliko je slučajno, da ti na pr. imaš brata. Da ga nemaš, bi li ti bio

drukčiji? Ovakvo gledanje na Poljake izgleda mi jedino ispravno. Ono je lišeno svakog sentimenta. Njima je sporedno sve, što nije njihovo, a svojim smatraju i neka zajednička svojstva, koja imaju i drugi narodi, no zato im ti narodi nisu bliži od onih naroda, koji nemaju s njima zajedničkih svojstava. Kao što tebi može biti rođeni brat kadšto dalji od čovjeka, koji ti nije rod“. (*Osam godina u Varšavi*, 29. travnja 1934). Danas i drugim Slavenima nije toliko bitno – kao prije – da su Slaveni.

Manje intenzivne međuslavenske kulturne veze prati pad broja stručnjaka koji se bave slavistikom, pad broja studenata koji uče slavenske jezike. Najvidljivije je to u zapadnim zemljama, gdje se likvidiraju katedre za slavistiku. Očito su za Zapad slavenske zemlje bile zanimljivije kad su se nalazile iza Željezne zavjese; tada je postojalo i financiranje, i veći interes za slavistiku. U svijetu bez blokovskih granica interes Zapada za slavenske zemlje i općenito bivši Istočni blok, splasnulo je. No situacija ni u slavenskim zemljama nije, što bi se moglo ipak očekivati kako govorimo upravo o Slavenima, bitno suštinski drukčija. Događa se neka vrsta deslavizacije slavenskih zemalja koje i prema sebi, kao što je zapazila Božena Tokarz, gaje redukcionistički odnos. Na početku 2018. godine politička situacija u svijetu i Europi opet donosi promjenu političkog miljea koji za razvoj uzajamnih međuslavenskih kulturnih odnosa može stvoriti povoljnije uvjete za suradnju i razvijanje veza te omogućiti povratak nekoj prirodnoj ravnoteži, izlazak iz nesumnjive krize, nadajmo se, bez stvaranja novih podjela Europe. Međuknjiževne i međukulturne veze ovise o unutarnjoj političkoj situaciji u Hrvatskoj i u Poljskoj. Međutim, ovo je samo kontekst koji se stalno mijenja, koji je vanjski okvir. Konačnu sliku hrvatsko-poljskih književnih i kulturnih veza stvaraju književnici i umjetnici.